

## 11. STRESZCZENIE

### **Identyfikacja zewnętrznych przejawów talentu sportowego u zawodników i zawodniczek uprawiających koszykówkę w początkowej fazie szkolenia specjalistycznego.**

Współczesny sport wyczynowy jest złożonym multisystemem, funkcjonującym według praw i procedur nim kierujących. Wymaga jednak z racji wielkości i różnorodności zjawisk, całkowitej i dynamicznej analizy i obserwacji, a w rezultacie częstych korekt i regulacji (Sozański 2012). Sport dzieci i młodzieży powinien być planowany jako wydzielona faza wielce złożonego procesu jakim jest szkolenie sportowe, a trening sportowy na tym poziomie rozwoju osobniczego, jednym z najważniejszych etapów szkolenia, decydującym o przyszłych sukcesach sportowych. Często akcentowana jest ważność problematyki sportu dzieci i młodzieży, niestety zauważa się niezmiernie mało publikacji naukowych z nim związanych. Jednym z podstawowych zagadnień w tej sferze jest identyfikacja osobników o odpowiednich predyspozycjach do sportu. Predyspozycje te w bardzo szerokim rozumieniu oznaczają talent do działania w określonej dziedzinie. Już w latach 80-tych Bar-Or (1975) stwierdził, że „talent może być zweryfikowany we wczesnej fazie rozwoju sportowego za pomocą charakterystyk morfologicznych, psychologicznych oraz umiejętnościowych”. Mając na uwadze wielopłaszczyznowe znaczenie terminu talent oraz przyjmując jego biopsychospołeczne źródła pochodzenia zawężono problematykę w pracy do identyfikacji zewnętrznych przejawów talentu sportowego w koszykówce w początkowej fazie szkolenia specjalistycznego. Przyjmując, że identyfikacja talentu oparta o jego zewnętrzne przejawy jest jedyną z możliwych, na aktualnym poziomie wiedzy drogą postępowania badawczego wyodrębniono cztery grupy cech:

1. morfologiczne
2. motoryczne
3. efektów współdziałania w zespole
4. psychologiczne

Celem poznawczym pracy jest określenie zespołu najważniejszych cech spośród czynników determinujących zewnętrzne przejawy talentu sportowego w koszykówce na etapie początkowego szkolenia specjalistycznego, a także porównanie modeli wyboru

zawodników utalentowanych metodami tradycyjnymi, opartymi na intuicji i obserwacji (model praktyczny) z wyborem dokonany metodami naukowymi (model teoretyczny). Celem praktycznym jest wskazanie sposobów diagnozowania i rejestrowania zewnętrznych przejawów talentu sportowego w koszykówce w grupach dzieci i młodzieży. Badania przeprowadzono wśród młodzieży gimnazjalnej w wieku 13, 14 i 15 lat trenującej i nietrenującej, chłopców i dziewcząt ze szkół w Koninie i Ostrowie Wielkopolskim. Ocenie poddano wyniki badań 395 uczniów i uczennic z klas I – III, przy czym 105 dziewcząt oraz 95 chłopców to młodzież trenująca, a 106 dziewcząt i 89 chłopców to młodzież nietrenująca. Badani stanowili po 7% ogółu uczniów szkół gimnazjalnych z poszczególnych miast i poddani byli podobnym obciążeniom fizycznym w stosownych grupach wieku i płci. Wyniki przeprowadzonych badań przedstawiono w pracy.

Badaniami objęto cechy morfologiczne w podziale na cechy długościowe, szerokościowe, obwody ciała, grubości fałdów skórno-tłuszczowych oraz masę ciała. Dokonano oceny sprawności ogólnej testem Eurofit, a wiedzę uzupełniono o informacje uzyskane z ankiety, które dotyczyły cech pozabiologicznych. Ten zakres badań przeprowadzono na całym materiale badawczym. Młodzież z grup trenujących została dodatkowo poddana badaniom sprawności specjalnej testem zawierającym podstawowe elementy techniki indywidualnej tzn.: rzuty do kosza, kozłowanie piłki, podanie piłki oraz poruszanie się po boisku. Kolejnym sprawdzianem umiejętności koszykarskich był kompleksowy test Kargera. Test ten powiększył obszar badań nad sprawnością specjalną o te elementy gry, które są dla niej charakterystyczne lecz w stosowanych powszechnie testach nie występują. Dodatkową informacją uzyskaną z wyników tego testu jest wiedza dotycząca zdolności adaptacyjnych organizmu do wysiłku fizycznego. Ostatnim z zastosowanych testów dla młodzieży trenującej koszykówkę był Test Sędziów Kompetentnych, którego wyniki pozwoliły na uzyskanie nowej zobiektywizowanej zmiennej, która dla realizacji celów pracy stała się kluczowa, ponieważ w sposób obiektywny ukazuje pozycję osobnika w grupie.

Na podstawie uzyskanych wyników badań dokonano w oparciu o charakterystyki liczbowe analizy porównawczej młodzieży w grupach wieku i płci z uwzględnieniem statusu sportowego (trenujący – nietrenujący), a także sformułowano następujące wnioski:

1. Identyfikację talentu sportowego w koszykówce na podstawie zewnętrznych jego przejawów można prowadzić po pewnym okresie kontaktu z tą dyscypliną sportu. Muszą wystąpić okoliczności, które we wczesnym etapie nie mają szansy się ujawnić, natomiast ich uzewnętrznienie następuje pod wpływem określonych

bodźców treningowych.

2. Wyższy poziom cech morfologicznych u trenujących chłopców i dziewcząt takich jak wysokość ciała (obie grupy) oraz masa ciała (dziewczęta) jest związany z działaniami selekcyjnymi, które akcentowały te cechy. Poziom zmiennych z zakresu sprawności ogólnej takich jak  $VO_2max$  i skok w dal z miejsca (chłopcy) oraz  $VO_2max$  i szybkość ręki (dziewczęta) był wyższy u trenujących niż u nietrenujących. Liczba zmiennych o wyższym poziomie w grupach trenujących wzrasta wraz z wiekiem badanych chłopców i maleje z wiekiem dziewcząt. Jest to proces związany z selekcją oraz treningiem sportowym a także z rozwojem osobniczym.
3. Podejmując działania mające na celu wskazanie osobników o najbardziej pożądanym zewnętrznym przejawach talentu sportowego należy działać dwutorowo. W pierwszej kolejności określić zestawy (osobno dla grup płci) najbardziej istotnych cech dla uwidocznienia się talentu sportowego, a dopiero na ich podstawie podjąć próbę wyboru grupy osobników spełniających najwyższe wymogi kryteriów przypisanych do tych cech. Najbardziej istotne z punktu widzenia diagnostyki talentu sportowego w koszykówce są dla chłopców: wyniki testu Kargera, poruszanie się po boisku oraz slalom z kozłowaniem (w teście sprawności specjalnej), a także szerokość ręki. Dla dziewcząt natomiast: rzuty do kosza, podanie piłki na odległość, długość ręki, szybkość ręki, długość kończyny górnej, poruszanie się po boisku, slalom z kozłowaniem oraz szerokość ręki.
4. Zastosowane w niniejszej pracy metody badawcze pozwoliły wyodrębnić z pełnej struktury zmienności morfologiczno-sprawnościowej stosunkowo nieliczną grupę osobników, którą można uznać za najbardziej utalentowaną do uprawiania koszykówki. Wsparciem diagnostycznym dla ocen ilościowych w zakresie badań morfologicznych i sprawnościowych okazała się także ocena jakościowa na podstawie badań ankietowych, a szczególne znaczenie należy przypisać ocenie jakościowo-ilościowej wynikającej z testu sędziów kompetentnych. Na podstawie przeprowadzonych badań doszło, w końcowej, analitycznej ich części do skonfrontowania modelu praktycznego i teoretycznego, dotyczących wyboru tych zawodników, których w odpowiedniej procedurze uznano za najbardziej utalentowanych do uprawiania koszykówki. Za model praktyczny przyjęto tę grupę

osób, która została powołana do reprezentacji województwa, a nawet Polski na drodze działań obserwacyjnych i intuicyjnych kompetentnych trenerów. Modelem teoretycznym naszej pracy jest ta grupa osobników, których także uznano za najbardziej utalentowanych do uprawiania koszykówki, ale których wyłoniono na drodze bardziej obiektywnych metod naukowych. Należy zauważyć, że pomiędzy obydwoma modelami występuje zgodność polegająca na tym, że udział zawodników w obu grupach, uznanych za najbardziej utalentowanych znacząco się pokrywa. Zgodność ta u chłopców jest pełna, natomiast u dziewcząt brak jest podstaw do potwierdzenia w pełni słuszności doboru do różnych reprezentacji. Z badań zatem wynika, że grupa kadrowiczek powinna zostać zweryfikowana pod względem składu osobniczego.

5. Rozwój motoryczny, uwarunkowany czynnikami genetycznymi i środowiskowymi przebiega we właściwym dla jednostek tempie i osiąga odmienny poziom w różnym czasie. Trening sportowy (wszechstronny, progresywny) stanowi istotny czynnik stymulujący i aktywizujący procesy rozwojowe, otwierając drogę do identyfikacji talentów sportowych z większym prawdopodobieństwem.